

kalno-instrumentalne prireditve; celo brez vsakršne vsebinske pojasnitve, kakršno morajo celo svetovna mesta obiskovalcem napisati na sporedni list, da morejo, poslušajoč zvoke, svojim čuvstvom vsaj v nekoliko ustvariti izraz notranje, čeprav neizrečene besede ...

Rim, Dunaj, ali smo vaju v sili mladostnega umetnostnega poleta res tako nenadoma in tako visoko nadkrilili, zlasti tebe, Dunaj, s tvojo nezaslišano glasbeno kulturo, ki te zanjo takorekoč svet zavida? Pač! Saj se dvamilionski Dunaj pri enakih in podobnih koncertih zadovoljuje s srednjimi, celo malimi dvoranami in mora še te večkrat polniti s prostimi vstopnicami. Pri nas pa v največji pohajajo sedeži!

Dejstvo je!

Čemu torej kaplja venomer pri vsakem koncertu kakor strup v dušo jedek dvom z boleznim spoznanjem: ni kultura, ni glasbena izobrazba, ni žeja po taki umetnosti glavna sila, ki dviga Ljubljano s tečajev in jo, kakor na božjo pot, vodi v koncertno dvorano. Kako da zmore Ljubljana, česar ne zmore Dunaj s svojo sto in stoletno tradicijo, kako da Ljubljana tako nepremagljivo zahrepeni po tej malo popularni glasbi, ko je veliki večini prebivalstva najlepši užitek v gostilni zapeta pesem: »Od ljubljanskega mesta do Kurje vasi?« Ta malobrižna Ljubljana, ki so pred osmimi, devetimi leti prvovrstni svetovni umetniki v njej praznim klopem godli?

Kje torej temelji ta izredni pojav zadnjih dni, če ne na nenavadni višini naše glasbene izobrazbe, ki priganja takim koncertom vse naše sloje: poleg glasbenega veščaka sedi gospodična, ki ji je srce in čuvstvo polno sentjavih salonskih komadov, poleg najvišje inteligence preprost obrtnik, ki je brž zaprl svojo delavnico in pohitel z družino, da užije vsaj drobec te umetnosti, ki mu je kaj malo umljiva?

In je vstala misel, prej le namignjena,¹ ter se uveljavlja kot neovrgljiva, neoporečna resnica.

Hiranje, ali bolje, počasno umiranje tega borgega umetniškega življenja pri nas je vzrok, da srca z največjo silo hite za zadnjo, če še tako malo dosegljivo biljo, da se ob njej vsaj nekoliko dvignejo iz splošnega mrtvila. Edini pravi vzrok je to, da za slovensko občinstvo v Ljubljani ni prostora, kjer bi našlo utehe svojemu hrepenenju po uživanju lepote.

S to mislijo vred se pa resnega lica dviga vprašanje in stopa v ospredje: Ali bi ne bil sedaj čas, da vstane slovensko gledišče? Razpoloženje v dušah po tej dolgi postni dobi se zdi tako, da bi bilo umetnosti željno občinstvo za gledišče hvaležno, najbolj hvaležno za tako, ki bi bilo v vsakem oziru dobro. Zakaj kljub vsem pomislekom stoji, da se zmisel za resnično, pravo umetnost, ki ne gre za nizkotnimi instinkti, vendarle vidno pogloblja. Trajno brez gledišča ne bomo, to vsi dobro vemo. Če se ne lotimo^o o pravem času — pa naj bi si bilo tudi z žrtvami —, da prikličemo v življenje dobro, bo samo od sebe, kakor plevel na njivi nebriznega gospodarja, vzkalilo slabo. —

Toda v srcu se oglašča dvom, jasno vprašuje čuječa vest: To zahtevaš ob času, ko naši možje, cvet in moč

naroda, padajo, umirajo in z gorko srčno krvjo izpirajo madeže nebrzdane kulture? —

In zamolčal sem te misli in utajil to vprašanje v poročilih, dokler ni ž njimi prišel argument, da je tudi čuječa vest brez besede vdano povabila glavo: Kino! Tisoči se izobražajo v smeri, da se Bog usmili! Stotine mladih duš ob tej rokomalharski umetnosti zapravljajo vero v ideale; stotine jasnih duš se sprijaznijo, še preden so imele priliko videti solnčni svit lepote, z nje potvaro. Ali naj toliko časa zamujamo to priliko, da srca za resnično, čisto lepoto ne bodo več dovezeta?

Dr. Fr. Kimovec.

† **Frančišek Levec.** Dne 4. decembra 1916, bil je deževen ponedeljek, smo spremili k večnemu počitku Frančiška Levca, enega izmed najvplivnejših delavcev na polju slovenskega slovstva.

Celo desetletje (1881—1890) je z »Ljubljanskim Zvonom«, ki ga je urejeval v zmerno realističnem zmislu, dajal smer naši literaturi in našemu literarnemu jeziku in je v listu združeval domalega vse, kar je imelo tačas kaj važnega povedati slovenskemu narodu. Po Bleiweisovi smrti nam je ustvaril l. 1883. v »Letopisu Matice Slovenske« prvo znanstveno glasilo in še potem, ko je leta 1895. naturalistična struja prevzela vodstvo »Ljubljanskega Zvona«, je kot predsednik Slovenske Matice in urednik Knezove knjižnice vplival na razvoj naše moderne: Meško sam pravi, da mu je izmed njegovih literarnih učiteljev edini Levec vedel povedati kaj tehtnega, plovitega za bodočnost; in prav tako se ga tudi Ivan Cankar, ki je bil Levec njegov učitelj na realki, spominja z največjo hvaležnostjo.

Svoja otroška leta je Levec preživel na Jézici pri Ljubljani (pri Florjančku), kjer se je rodil 4. julija 1846, in v Radomlju pri Kamniku, kamor se je preselil l. 1849. Ko je hodil v ljubljansko ljudsko šolo in v gimnazijo, je bival pri stari materi pod Rožnikom. Že kot gimnazijec se je začel živo zanimati za literaturo, za Prešerna, »Slovenski Glasnik« in za »Cvetje iz domačih in tujih logov«. »Slovenski Glasnik« je že leta 1862. natisnil prvo njegovo pesem o »Kamenitem lovcu«, zloženo po pripovedki o sv. Primožu nad Kamnikom. Levec je bil tačas tretješolec. Naslednji letniki (1864 do 1868) so prinesli še marsikatero njegovo pesem, med njimi tudi najbolj znano o »Cerkvici vrh gore, cerkvici beli«. Kmalu ga je združevalo prijateljstvo s Fr. Celestinom, z dve leti starejšim Jurčičem, ki so vsi s spoštovanjem gledali na Levstika kot na svojega literarnega voditelja. Kot domači učitelj pri Kersnikovih je pridobil tačas tudi Janka Kersnika za slovensko literaturo.

Ko je prišel 1867 na Dunaj študirat zgodovine, slovenščine in nemščine, je slovel kot živa delavna moč mladega slovenskega slovstvenega gibanja in Stritar je izbral poleg Jurčiča, Celestina in Jož. Ogrinca tudi njega, da preosnujejo Janežičev »Glasnik«. Tačas si je ravno z burno silo utirala mladina svojo pot v slovenskem slovstvu. L. 1866. je izšla Levstikova izdaja Prešernovih »Poezij«, 1867—1868 Stritarjeva kritična pisma v »Slovenskem Glasniku«, 1868 »Mladika«, 1869 »Stritarjeve pesmi«, 1870 Stritarjev »Zvon«. Pri tem gibanju je bil udeležen tudi Levec, pri »Zvonu« (1870) je sodeloval tudi kot pesnik. V tem času se je ogledal tudi po

¹ Dom in Svet 1916, str. 334; Slovenec 13. decembra 1916, št. 285.

svetu kot domači učitelj pri bogati ameriški družini (I. C. Samson); potovali so skupno po Avstrijskem, Nemškem, po Švici in Italiji.

Ko se je vrnil l. 1871. z Dunaja v domovino in je, najprej v Gorici, potem v Ljubljani, učil mladino slovenskega jezika in slovstva, se je iz dijaka-pesnika razvil slovstvenozgodovinski biograf. Začel je s predavanji o Vodniku in Prešernu (1872), nadaljeval pa z znamenitimi življenjepisi Vodnika, Prešerna, Čopa in Jenka v Stritarjevem »Zvonu« (1879). Poslej je bil skozi desetletja glavni biograf in ocenjevalec slovenskih slovstvenikov. Biografijam v »Zvonu« je pridružil pozneje še Erjavca in Levstika v »Ljubljanskem Zvonu« in Zbranih spisih, Valjavca v Knezovi knjižnici (1895) in v Valjavčevih Poezijah, Marna v Letopisu Matice Slovenske (1894), Koseskega v Knezovi knjižnici (1898). Razen tega pa je opisal v raznih listih, časopisih in zbornikih še dolgo vrsto pisateljev in kulturnih delavcev. Priobčil je v »Ljubljanskem Zvonu« dragoceno gradivo k življenjepisu Prešernovemu (1882, 1888, 1890) in Vodnikovemu (1889). Izdal je tudi »Zbrane spise« Fr. Erjavca in Fr. Levstika ter »Poezije« Matija Valjavca z lepimi življenjepisi in ocenami njihovega dela, Fr. Levstika tudi z dragocenim tolmačem.

Priobčil je tudi več jezikoslovnih razprav in »Slovenski pravopis« (1899), s katerim je hotel urediti nenotno slovensko pisavo, največ na podlagi Levstika, Pleteršnika in o. Stanislava Skrabca. Tudi kot zgodovinar je literarno deloval.

Važnejše še od njegovega pisateljskega delovanja je njegovo organizatorično delo v slovenskem slovstvu. Ko je »Dunajski Zvon« začel pešati, je bil Levec tisti, ki je zbral v Ljubljani pisatelje in ustanovil z Jurčičem, Kersnikom in Tavčarjem »Ljubljanski Zvon«, v katerem je zbral domalega vse tedanje leposlovne in znanstvene pisatelje in ohranil list na izredni višini kljub temu, da sta mu delala celovški »Kres« in Hribarjev »Slovan« nevarno konkurenco. Po svoji neutrudljivi delavnosti, ljubeznivosti, postrežljivosti in duhovitosti je bil rojen urednik, in tako je bilo mogoče v listu združevati za-

stopnike različnega svetovnega naziranja k skupnemu, pozitivnemu delu za kulturo in literaturo Slovencev, ne da bi se bila nasprotja kaj posebnega kresala drugo ob drugem. Ko je Levec konec leta 1890. odločil uredništvo »Zvona«, je nadaljeval to organizatorično delo v Slovenski Matici. Pomaгал ji je že prej pod Grassellijevim (1882—1885) in Marnovim predsedstvom (1885 do 1893) iz sterilnosti Bleiweisovega časa; tačas se je izpremenil Letopis v zgolj znanstveni zbornik in se je ustanovila Zabavna knjižnica, ki je prinesla do leta 1893. G o g o l j e v e »Mrtve duše«, S i e n k i e w i c z e v r o m a n »Z ognjem in mečem«, E r j a v č e v e Zbrane spise, D e t e l o v e g a »Prihajača«, »Pegama in Lambergarja«. Posebno pa je kot predsednik (1893—1907) skrbel, da se je Matica z mladim pisateljskim naraščajem pomladila (ustanovila se je »Knezova knjižnica«) in da je ohranila vseslovenski nestranskarški značaj.

Prav tako uspešno je deloval tudi kot učitelj. Leta 1871. je prišel kot suplent na gimnazijo v Gorico, kjer je prijateljsko občeval z Erjavcem in Gregorčičem, leta 1874. istotako kot suplent na ljubljansko realko, kjer je postal 1877 profesor. Zraven je bil od 1886 tudi okrajni šolski nadzornik najprej za radovljiški okraj, potem za Ljubljano. Leta 1901. je za Hubadom postal ravnatelj na ljubljanskem učiteljskišču, 1903 za Hubadom deželni šolski nadzornik za ljudske šole, februarja 1916 pa je bil kot dvorni svetnik (od 1913) vpokojen.

Iz njegove šole v Gorici in v Ljubljani so izšli poznejši odlični znanstveniki in pesniki, tako dr. Karel Štrekelj, Simon Rutar, Jos. Pagliaruzzi - Krilan, Ivan Cankar in ne nazadnje tudi njegov sin, prerano umrl v vseučilišni profesor dr. Vladimir Levec.

Brez zmot resda tudi Levčevo delo ni bilo. »Es irrt der Mensch, solang er strebt«, te besede Gospodove v prologu Goethejevega Fausta so veljale zanj, kot za vsakega zemljana. A enega mu nihče ne bo mogel odrekati, da je z vsem svojim literarnim delom hotel služiti resnici. Zdaj je našel Resnico v večnosti. Po dolgi, težki boleznici ga je poklicala smrt 2. decembra 1916. Naj v miru počiva!

Ivan Grafenauer.

